

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ν. ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ

(1920-1977)

Ο καθηγητής Αναστάσιος Γιανναράς έπεσε θύμα τροχαίου ατυχήματος τὸ ἀπόγεμα τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1977. Ο αἰφνίδιος χαμός του στέρησε τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν βαθυστόχαστο ἐπιστήμονα, τὸν εἰλικρινῆ συνεργάτη κι' ἐξαιρετο πανεπιστημιακὸ διδάσκαλο, ποὺ μόλις δύομισυ χρόνια ἐνωρίτερα (13 Ἰουνίου 1975) εἶχεν ἐκλεγῆ τακτικὸς καθηγητῆς στὴν Ἔδρα Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας. Ο θάνατος τοῦ Ἀ. Γιανναρά στὴν ἡλικία τῶν 57 ἐτῶν ἐπαλήθευε τραγικὰ ὅ,τι ὁ ἴδιος ἔγραφε, σχεδὸν προφητικά, τὸ 1963 προλογίζοντας τὴ μετάφραση τῆς «Νεαρῆς Μοίρας» τοῦ Paul Valéry (περιοδ. *Καινούρια Ἐποχὴ*, Ἀθήνα 1963, σελ. 48):

«Γιὰ μιὰ τέτοια ἐργασία» – δηλ. κάποιας ἐξονυχιστικώτερης ἐπεξεργασίας τῆς μεταφράσεώς του – «θὰ χρειάζονταν ἄλλα εἴκοσι ἀκόμα χρόνια, ποὺ δὲν εἴμαστε βέβαιοι, ἂν θὰ ἔχουμε τὴν τύχη νὰ τὰ ζήσουμε». Πραγματικά, βάσκανη μοῖρα τὸν ἐμπόδισε νὰ ὀλοκληρώσῃ ἀπὸ τότε τὴν εἰκοσαετία.

Γενέτειρά του ἦταν ἡ Σύμη τῆς Δωδεκανήσου, ὅπου διδάχθηκε τὰ πρῶτα ἐγκύκλια μαθήματα. Δεκατριῶν ἐτῶν (1933) ἔρχεται στὸ Μεσολόγγι, ὅπου συμπληρώνει ἀπὸ τὴν γ' τάξη τὴ γυμνασιακὴ του ἐκπαίδευση. Ὡς φοιτητῆς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸ 1937 τυπώνει αἰσθητικὸ καὶ φιλοσοφικὸ μελέτημα γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ἐξ ἀφορμῆς ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Ἀποστ. Με-

λαχρινού και ἀφορμώμενος ἀπὸ τὶς θεωρίες γιὰ τὴν «καθαρὴ ποίηση» και ἀνάλογες σκέψεις τοῦ Mallarmé και τοῦ Valéry (*Τὰ Φίλτρα Ἐπωδῶν τοῦ Ἀποστόλου Μελαχρινού*, Ἀθήνα 1939, σελίδες 50). Τὸ μελέτημα εἶχεν εὐμενέστατη ὑποδοχὴ στὶς στήλες τῆς λογοτεχνικῆς κριτικῆς ἑφημερίδων και περιοδικῶν.

Τὸ 1940 παρουσιάζει στὴ δημοσιότητα τὴν πρώτη ἔμμετρη ἀπόδοση στὰ νεοελληνικά τοῦ δυσνοήτου ποιήματος τοῦ Paul Valéry: *Le cimetière marin*. Στὸν πρόλογο τῆς μεταφράσεως ὁ εἰκοσαετής θιασώτης τοῦ Γάλλου λυρικοῦ και φιλοσόφου ἀναλύει τὸ σκοτεινὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου συγκρίνοντας τοὺς βαλερικοὺς στοχασμοὺς γιὰ τὴ ζωὴ και τὴν ἀνυπαρξία μὲ τὸ μηδενισμό τοῦ Nietzsche.

Παίρνει τὸ πτυχίο τοῦ φιλολογικοῦ τμήματος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς μετὰ τὴν περίοδο τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς (17 Δεκ. 1940) και κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀδιοριστίας του (1946-1950) ἀπασχολεῖται γιὰ βιοπορισμὸ στὸ Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου και ὡς συντάκτης ἢ μεταφραστῆς σὲ περιοδικὰ ἢ ἐκδοτικοὺς οἴκους τῶν Ἀθηνῶν ἢ κάνοντας ἰδιωτικὰ μαθήματα στὸ Μεσολόγγι.

Κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ δημοσιεύει δοκίμια κριτικῆς μελέτης κι' αἰσθητικῆς ἀξιολογήσεως ἔργων Νεοελλήνων ποιητῶν ἢ μεταφραστῶν τῶν Γάλλων συμβολιστῶν: Ὁ Ἀπόστολος Μελαχρινὸς και τὰ σαραντάχρονα τῶν Παραλλαγῶν (περιοδ. *Ἡώς*, περ. Β' ἔτος 3ο [1947], σελ. 20-21.)

Ὁ Καῖσαρ Ἐμμανουήλ, και ἡ μετάφραση μουσικοπαθῶν λυρικῶν (περιοδ. *Ποιητικὴ Τέχνη*, τόμ. Β [1949], σελ. 182-186).

Προλεγόμενα στὴν ποίηση και τὴν αἰσθητικὴ τοῦ Ἀπολλώνιου τοῦ Ἀ. Μελαχρινού (Ἀφιέρωμα τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν στὸν ποιητὴ Α.Μ., Ἀθήνα 1947, σελ. 77-97).

Χρονικὸ τῆς τελευταίας δεκαετίας (Συμπόσιο, Πάτρα [1950], σελ. 11-21) κ.ἄ.

Μετὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν στρατιωτικῶν του ὑποχρεώσεων (Ὀκτ. 1950-Μαρτ. 1952) ὁ Γιανναράς διορίζεται στὴν Παλαμαϊκὴ Σχολὴ Μεσολογγίου, ὅπου ὑπηρετεῖ μέχρι τοῦ 1955, και στὴ συνέχεια μετεκπαιδεύεται δύο χρόνια στὸ Διδασκαλεῖο Μέσης Ἐκπαιδεύσεως και παίρνει τὸ Παιδαγωγικὸ πτυχίο μὲ γενικὸ βαθμὸ «Ἀριστα».

Τὸ 1956 πρωτεύει σὲ διαγωνισμό ὑποτροφιῶν ἐξωτερικοῦ τοῦ I.K.Y. στὸν κλάδο τῆς φιλοσοφίας και τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1957 φεύγει μ' ἐκπαι-

δευτική ἄδεια γι' ἀνώτερες σπουδές στο γερμανικὸ πανεπιστήμιο τοῦ Freiburg. Παρακολουθεῖ παραδόσεις καὶ φροντιστήρια τῶν καθηγητῶν Eugen Fink, Max Müller, Hermann Gundert, W. Kullmann, Hermann Fränkel κ.ἄ. Τὸ 1960 ὑποβάλλει ἐκεῖ ἐναίσιμο διδακτορικὴ διατριβὴ μὲ θέμα «Τύχη καὶ κίνηση στὸν Πλάτωνα» (*Zufall und Bewegung bei Platon*) καὶ ἀναγορεύεται Διδάκτωρ φιλοσοφίας μὲ τὴν ἐπίζηλη διάκριση: magna cum laude. Ἀμέσως ὕστερα γυρίζοντας στὴν Ἑλλάδα τοποθετεῖται στὴ Βαρβάκειο Πρότυπο Σχολὴ μετὰ πρόταση τοῦ Κωνστ. Γεωργούλη καὶ ὑπηρετεῖ σ' αὐτὴ ἐπὶ τριετία (1960-1963).

Παραλλήλως ὁ Γιανναρᾶς δημοσιεύει σὲ συνεπτυγμένη μορφή τὴ διδακτορικὴ του διατριβὴ (περιοδ. *Πλάτων*, ἔτ. ΙΔ' [1962], σελ. 20-131) καὶ ὀλιγοσέλιδα μελετήματα (*Ἡ ἐλληνικὴ ἐλευθερία. Μία ἀπόπειρα σκιαγραφῆσεως τῆς ὄντολογίας τῆς* (στὸ περιοδ. *Δελτίον Ο.Λ.Μ.Ε.*, ἔτ. Γ', φύλλ. 204 [1962], σελ. 2-4), *Ἡ ποίηση τοῦ Μελαχρινοῦ*. (ἔφημ. *Ἐλευθερία* 20 Σεπτ. 1962.) *Τὸ σχολικὸν πείραμα τοῦ Felbertal*. Ἀπὸ τὰ πεπραγμένα ἑνὸς παιδαγωγικοῦ συνεδρίου τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης (περιοδ. *Σχολεῖο καὶ Ζωή*, τεύχ. 3,4 καὶ 5-6 [1963] σελ. 16).

Τὸ 1963 παρουσιάζει μεταφρασμένη σὲ ὁμοιοκατάληκτους δεκαπεντασυλλάβους τὴν πολύστιχη συμβολικὴ σύνθεση τοῦ Valéry: *La Jeune Parque*. Στὴν πυκνὴ σὲ νοήματα «Ἑρμηνευτικὴ Εἰσαγωγή» ὁ μεταφραστὴς ἐπιχειρεῖ τὴν ἀνάλυση καὶ βαθύτερη διείσδυση «στὸ λυρικὸ λαβύρινθο τῆς *Νεαρῆς Μοίρας*» ἐκμεταλλευόμενος φιλοσοφικὲς ἀπαρχές ἀπὸ τοὺς Fink, Husserl καὶ συγχρόνους ὑπαρξικοὺς φιλοσόφους (G. Marcel, M. Heidegger, K. Jaspers), μολονότι δηλώνει πὼς «δὲν γνωρίζουμε ὡς ποιοὶ σημεῖο ὁ Valéry εἶχε προαισθανθῆ τὴν προβληματικὴ αὐτὴ τῆς συγχρόνου ὑπαρξιακῆς Ὀντολογίας» (σελ. 17). Χαρακτηριστικὸ τῆς στάσεως ἑνὸς ὄριμου πνευματικοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στοὺς ὑψηλοὺς στόχους τοῦ εἶναι ὅτι ἐπιγράφει ὡς «μεταφραστικὴ ἀπόπειρα» τὸ ἔργο, ποὺ δούλευε σταδιακὰ σχεδὸν εἴκοσι χρόνια, καὶ παροτρύνει τοὺς νέους νὰ διορθώσουν τὶς ἀτέλειές του.

Μὲ τὴ χορήγηση ὑποτροφίας ἀπὸ τὸ ἴδρυμα Humboldt ξαναγυρίζει στὸ Freiburg τὸν Αὐγούστο τοῦ 1963, ἀλλὰ σὲ πέντε μῆνες προσλαμβάνεται ὡς ἐπιστημονικὸς βοηθὸς τοῦ Σεμιναρίου Φιλοσοφίας καὶ Παιδαγωγικῆς ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ καθ. Eugen Fink. Ἡ συμβολὴ του στὰ πανεπιστημιακὰ colloquia ἐκτιμᾶται ὡς οὐσιαστικὴ. Κατὰ τὸ χειμερινὸ ἐξάμηνο

1966-1967 στο εἰδικό γιὰ τὸν Ἡράκλειτο Σεμινάριο, ποὺ ὀργάνωσαν οἱ καθηγηταὶ Fink καὶ Heidegger, ὁ Γιανναρᾶς – μόνος Ἕλληνας μεταξὺ τριάντα Γερμανῶν καὶ ξένων εἰδικῶν – ἀντικρούει τὸν Heidegger σὲ θέματα ἑρμηνείας καὶ φιλοσοφικῆς προβληματικῆς τῶν ἠρακλειτείων ἀποσπασμάτων.

Τὴν ἀνυπόκριτη χαρὰ του γιὰ τὴν ἐπιτυχία ἐκδηλώνει σ' ἐπιστολὴ του πρὸς ἐπιστήθιο φίλο του ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ὅπου ἀφηγεῖται τὸ γεγονός μὲ φιλοπαίγμονα βραχυλογία πολεμικοῦ ἀνακοινωθέντος: «συμμετέχω στὴ συζήτηση ζωηρότατα. Σύγκρουσὴ μου μὲ Heidegger ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας. Heidegger περιέρχεται εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἀμφισβητεῖ σχέσιν Νεοελλήνων πρὸς ἀρχαίαν σκέψιν. Ἀναστάσιος, μόνος Ἕλληνας ἐν μέσῳ 15 ἀλλοδαπῶν καὶ 15 γερμανῶν (ἐξ ὧν 4 τακτικοὶ καθηγηταί), ἀμύνεται σθεναρῶς πατρίου ἐδάφους».

Τὸ 1964 δημοσιεύεται μελέτη του (22 σελ.) μὲ τίτλο: *Ἡ δυναδικὴ ὑπόστασις τῆς τραγωδίας καὶ ἡ μεταφυσικὴ ἑρμηνεία τῆς* (Ἀθήναι 1964), ἡ ὁποία στηρίζεται στὸ ἔργο τοῦ Nietzsche «Γέννηση τῆς τραγωδίας ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς μουσικῆς», ἀλλ' ἀξιοποιεῖ συγχρόνως καὶ προεκτείνει ἀπόψεις τοῦ Eugen Fink.

Ἀκαταπόνητος στὴν ἐργασία του διερευνᾷ περαιτέρω τὸ νόημα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς Ἑγελιανῆς Φαινομενολογίας τοῦ Πνεύματος καὶ τὸ 1967 ὑποβάλλει στὸ Freiburg πραγματεία ἐπὶ ὑψηλῆς με θέμα τὴν «Ἑρμηνεία τῆς Ἀντιγόνης ἀπὸ τὸν Ἑγέλο καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἀτομικεύσεως» (*Hegels Antigone-Deutung und das Problem der Individuation*). Μετὰ τὴν ἔγκριση τῆς διατριβῆς του ἀπὸ τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ καὶ τὴν προφορικὴ δοκιμασία του (2 Φεβρ. 1968) ἀναγορεύεται καμψηφεί Ὑφηγητῆς στὸν κλάδο τῆς φιλοσοφίας καὶ ἐντάσσεται στὸ διδακτικὸ σῶμα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς παίρνοντας τὴ *venia legendi*. Τὸν ἐναρκτήριο λόγο του ὡς ὑφηγητοῦ ἐκφωνεῖ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1969 πραγματευόμενος τὸ θέμα: *Der Anfang der Philosophie und die Philosophie des Anfangs*.

Τὴν 7η Ἰουνίου 1974 λαμβάνει τὸν τίτλο τοῦ *Ausserplanmässiger Professor* τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Freiburg καὶ ἀπὸ τὴν 18 Ὀκτ. περιλαμβάνεται στὴν κατηγορία τῶν *Universitätsdozenten*, ποὺ δυνεπάγεται τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀνακλητοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου τοῦ ὁμοσπόνδου κράτους τῆς Βάδης-Βυρτεμβέργης (*Beamte auf Widerruf*). Στὴν ἐνταξή του αὐτῆ

προηγήθηκαν εἰσήγησι τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Παν/μίου τοῦ Freiburg – ποῦ ἐχαρακτήρισε τὸν Γιανναρᾶ «ἓνα τῶν παραγωγικωτέρων ἐκπροσώπων τῆς φιλοσοφίας στὸ Freiburg καὶ τῶν ἀσκούντων ἀποδοτικώτερα τῆ διεπιστημονικῆ συνεργασία» – καὶ ὁμόφωνη ἀπόφασι τῆς Βουλῆς τοῦ ὁμοσπόνδου κράτους.

Κατὰ τῆ διάρκεια τῆς ἑπταετοῦς (1968-1975) πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας τοῦ στὸ Freiburg ὁ Γιανναρᾶς ἐκάλυψεν εὐρύτατο φάσμα φιλοσοφικῆς ὕλης ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας φιλοσόφους τῆς ἀρχαιότητος (Ἡράκλειτο, Ἐλεάτες, Πυθαγορείους, Πλάτωνα, Ἀριστοτέλη, Σκεπτικούς, Κυρηναικῆ Σχολή, Στοά, Κυνικούς) μέχρι τῶν κορυφαίων ἐκπροσώπων τῆς νεωτέρας καὶ σύγχρονης φιλοσοφίας (Descartes, Kant, Hegel, Comte, Nietzsche, Ἀναλυτικούς, Popper κλπ.). Τῆ διδακτικῆ του δραστηριότητα διευρύνει μὲ τὴν ὀργάνωσι ομάδων ἐργασίας στὰ πλαίσια τοῦ Studium generale τοῦ Παν/μίου τοῦ Freiburg καὶ δίνοντας δημόσιες διαλέξεις στὰ πανεπιστήμια τοῦ Freiburg, τῆς Heidelberg καὶ τῆς Basel.

Τὰ θέματα τῶν διαλέξεων εἶναι φιλοσοφικά καὶ φιλολογικά ὡς λ.χ.:

«Ἡ μορφή τοῦ Σωκράτη στὸν Ἑγέλο, Κίρκεγκααρντ καὶ Νίτσε», «Μεταφυσικὴ καὶ Τέχνη», «Οἱ Ὀρνιθες τοῦ Ἀριστοφάνη», «Πλάτων καὶ Πόππερ», «Θεωρητικὲς καὶ ἐπιστημονικὲς κοσμολογίαι» κ.ἄ.

Ταυτόχρονα ἐποπτεύει καὶ καθοδηγεῖ στὴ σύνταξι διδακτορικῶν διατριβῶν καὶ ὡς εἰσηγητῆς ἢ συνεισηγητῆς συνεργάζεται σ' ἐπιτροπὲς κρίσεως διατριβῶν γιὰ ὕψησι ἢ ἐκλογῆς καθηγητῶν. Ἐπὶ τρία ἑξάμηνα συμμετέχει ἐπίσης ἐνεργῶς κατόπιν ἐκλογῆς στὴ διοίκησι τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Freiburg.

Σχετικὰ μὲ τὸ φιλοσοφικό του προσανατολισμό καὶ τὰ στάδια τῆς ἐρευνητικῆς (καὶ συγγραφικῆς) του δραστηριότητος στὴ Γερμανία ὁ Γιανναρᾶς, αὐτοβιογραφούμενος στὸ Ἔγγραφο ποῦ ὑπέβαλε στὴ Φιλοσοφικῆ Σχολῆ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν (1975), διαπιστώνει ὅτι ἡ στροφή του πρὸς ἀποκλειστικά φιλοσοφικὲς μελέτες «καθορίζεται ἐν ἀρχῇ ὑπὸ τῆς κραταιᾶς φιλοσοφικῆς παραδόσεως τοῦ Freiburg, ὡς αὕτη διεμορφώθη διὰ τῆς ὑπερβατικῆς φαινομενολογίας τοῦ Edmund Husserl, τῆς ὑπαρξιολογικῆς ὄντολογίας τοῦ Martin Heidegger καὶ τῆς κοσμολογικῆς φαινομενολογίας τοῦ Eugen Fink».

Ἀπὸ τὴν ὕψησι του κι' ὕστερα σημειώνει χειραφέτησι ἀπὸ τὴν καθαρὰ φαινομενολογικὴ θεώρησι καὶ κριτικὴ ἀντιμετώπισή της. Γιὰ

τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ «ἀποφασιστικῆς σημασίας ὑπῆρξεν ἀφ' ἐνός μὲν ἢ συν-είδησις τῆς ἀνάγκης ἀναθεωρήσεως τῶν σχέσεων τῆς φιλοσοφίας πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους ἐπιστήμας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀνάγκη ἀφυπνίσεως καὶ ἀναζωπυρήσεως τῆς πολιτικῆς σκέψεως τῆς φιλοσοφίας...

Ἡ στροφή αὕτη ἐπέβαλε συγχρόνως τὴν ἀφύπνισιν τῆς συνειδήσεως τῆς ἱστορικότητος τῆς φιλοσοφίας καὶ μείζονος ἱστορικῆς ἐπεξεργασίας τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων».

Τὶς τάσεις τοῦ αὐτῆς κυρίως ἐκφράζουν τὰ ἐξῆς δημοσιεύματα ποῦ ἀναγράφονται κατὰ τὴ χρονικὴ σειρὰ ἐκδόσεως:

– *Eugeníou Fink, Ὁοση εὐδαιμονίας. Πρὸς μιὰν ὄντολογία τοῦ παιγνιδιοῦ. Μετάφραση καὶ εἰσαγωγικὴ μελέτη* (περιοδ. *Καινούρια ἐποχὴ*, Ἀθήνα 1965, σελ. 1-40, πθ. Γιανναρά-Fr.-W. v. Hermann, Βιβλιογραφία Eugen Fink στὸν τιμητικὸ τόμο *Beispiele, Festschrift für Eugen Fink zum 60. Geburtstag*, Den Haag 1965, σελ. 309-314).

– *Der Perspektivismus der griechischen Skepsis* (περιοδ. *Philosophische Perspektiven*, Bd 1 [1969], σελ. 216-228).

– *Martin Heidegger und sein Verhältnis zur philosophischen Tradition* (περιοδ. *Hellenika* III [1969] σελ. 8-10).

– *Der Anfang der Philosophie und die Philosophie des Anfangs* (περιλ. στὸ περιοδ. *Freiburger Universitätsblätter*, 24 [1969], σελ. 17).

– *Vorgriffe zum Verständnis von Musiké und Logos*. (στὸν τιμητ. τόμο *Johannes Lohmann, Musiké und Logos, Aufsätze zur griechischen Philosophie und Musiktheorie. Zum 75. Geburtstag des Verfassers am 9 Juli 1970*. Herausgegeben von Anastasios Giannarás, Stuttgart 1970, σελ. VII-XV).

– *Zenon aus Kiton, der Begründer der Stoa* (περιοδ. *Hellenika*, III [1970] – I [1971], σελ. 44-47).

– *Théophile Corydalée, Oeuvres Philosophiques. Tome I: Introduction à la Logique. Προοίμιον εἰς Λογικὴν*, Bucarest 1970 (Βιβλιοκρισία, περιοδ. *Hellenika*, I [1972], σελ. 39-41).

– Δ. Κουτσογιαννοπούλου-Θηραίου, Ἱστορικὴ εἰσαγωγή εἰς τὴν φιλοσοφίαν, 1971. (Βιβλιοκρισία, περιοδ. *Ἑλληνικά*, Θεσσαλονίκη, τόμ. 25 [1972], σελ. 460-463).

– *Das Archytas-Argument und die Kosmologische Bestimmung des «Ausserkosmischen»* (στὸν τιμητ. τόμο *Convivium Cosmologicum, Interdiszi-*

plinäre Studien. Helmut Hönl zum 70. Geburtstag. Herausgegeben von Anastasios Giannarás, Basel und Stuttgart 1973, σελ. 111-142).

– *Platon und K.R. Popper. Zur Kritik der politischen Philosophie Platons* (περιοδ. *Φιλοσοφία*, τόμ. 3 [1973], σελ. 208-223).

– *Marx und die griechische Philosophie*, (περιοδ. *Freiburger Universitätsblätter*, Heft 39 [1973], σελ. 23-31).

– *Zur Rechtfertigung der "Asthetik durch ihre Verdächtigung*, (στὸν τόμ. *"Asthetik heute, Sieben Vorträge*. Herausgegeben von Anastasios Giannarás, Bern und München 1974, σελ. 9-28).

– *Das Wachthaus im Bezirk der Musen. Zum Verhältnis von Musik und Politik bei Platon* (περιοδ. *Archiv für Musikwissenschaft*, Jahrgang 32 [1975], σελ. 165-183).

– *Gehört Demokrit in die Philosophie oder in die Wissenschaft?* (δημοσιεύεται στὸν παρόντα τόμο τῆς ΕΕΦΣΠΑ).

Μὲ τέτοιον ἐπιστημονικὸ ἐξοπλισμὸ κί εὐρωπαϊκὴ πανεπιστημιακὴ ἐμπειρία ὁ Γιανναράς ἀναλαμβάνει τὰ νέα του καθήκοντα στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὴν ἐκλογὴ καὶ τὸ διορισμὸ του (29 Αὐγ. 1975). Στὶς παραδόσεις του καὶ τὰ φροντιστήρια, ποὺ προκαλοῦν ἀδιάπτωτο τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀκροατῶν του, πραγματεύεται κεφάλαια τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας τοῦ Καντ, κοσμογονικὲς, γνωσιολογικὲς, ἠθικὲς καὶ θρησκευτικὲς ἀπόψεις τῶν ἀτομικῶν φιλοσόφων ἀπὸ τὸν Ε' π.Χ. αἰῶνα ὡς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, προβλήματα αἰσθητικῆς καὶ φιλοσοφίας τῆς Τέχνης, τὸν ἀγγλικὸ ἐμπειρισμὸ καὶ γαλλικὸ διαφωτισμὸ, προσωκρατικὴ φιλοσοφία κλπ.

Χαρακτηριστικὸ τῆς φιλοπονίας του εἶναι ὅτι κατορθώνει σ' ἓνα χρόνο (1976) νὰ συντάξῃ καὶ νὰ κυκλοφορήσῃ πέντε πολυσέλιδα διδακτικὰ βοηθήματα γιὰ τὴ διευκόλυνση τῶν φοιτητῶν, ποὺ παρακολουθοῦσαν τὰ μαθήματά του. Παρ' ὄλο τὸ διδακτικὰ βεβαρημένον πρόγραμμά του (ταυτόχρονα διδάσκει στὴ Φυσικομαθηματικὴ Σχολὴ τοῦ Π.Α. Εἰσαγωγή στὴ Φιλοσοφία καὶ Φιλοσοφία τῆς φύσεως) καὶ τὶς ἄλλες πρὸς τὴ Σχολὴ διοικητικὲς κλπ. ὑποχρεώσεις του (εἰσηγήσεις διατριβῶν, ἐκθέσεις γιὰ ὑποψηφίους ὑφηγητῶν καὶ καθηγητῶν) συνεχίζει ἀμείωτη τὴν ἐρευνητικὴ καὶ συγγραφικὴ του δραστηριότητα καὶ δημοσιεύει τὶς ἐπόμενες μελέτες:

– *Μετασχηματισμοὶ στὸ ἱστορικὸ πεδίο τῆς φιλοσοφίας* (Ἐναρκτήριο μάθημα τῆς 28.1.1976 στὴ Μεγάλῃ αἴθουσα τῶν Τελετῶν τοῦ Παν/μίου, βλ. Ἐπι-

σημοὶ Λόγοι [Πρυτανεία Γεωργίου Γ. Μητσοπούλου] 1975-1976, τόμ. Κ', Ἀθήναι 1978, σελ. 187-205).

- Οἱ σύγχρονες τάσεις τῆς Αἰσθητικῆς (περιοδ. Παρνασσός, τόμ. ΙΗ' [1976], σελ. 161-178).

- *Der «Gottestod» im philosophischen Denken*. Ὁ «Θάνατος Θεοῦ» στὴ Φιλοσοφικὴ σκέψη. (2ον Διεθνὲς Συμπόσιον Φιλοσοφίας. Ἐλευθέρα Σχολὴ φιλοσοφίας «Ὁ Πλήθων», Ἀθήναι 1977. Μελέτη Θανάτου, σελ. 214-233).

- Ἡ ποίηση τοῦ Hölderlin στὴ φιλοσοφικὴ σκέψη τοῦ Martin Heidegger (περιοδ. Δευκαλίων, τεύχ. 18 [1977], σελ. 243-258).

Ὁ βίαιος θάνατος ἀνέκοψε ὄχι μόνον τὴν ἐκτύπωση ἄλλων πραγματειῶν, ποὺ προγραμματίζεε ὁ Γιανναράς, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑλοποίησι μακροπροθέσμου ὄνειρου του νὰ συμπληρώσῃ ἓνα μεγάλο κενὸ στὴ νεοελληνικὴ φιλοσοφικὴ γραμματεία μεταφράζοντας καὶ σχολιάζοντας δλόκληρο τὸ θεμελιώδες σύγγραμμα τοῦ Kant «Κριτικὴ τοῦ Καθαροῦ Λόγου». Ἡ μετάφρασι θὰ χωριζόταν σὲ τέσσερα στάδια μὲ παράλληλη κυκλοφορία τόμων φιλοσοφικοῦ ὑπομνηματισμοῦ. Ἀπὸ τὴν πολύτομη σειρά πρόλαβε μόνον νὰ παρουσιάσῃ τὸ 1ο τεύχος, ποὺ περιέχει τὴν μετάφρασι τῶν δύο Προλόγων καὶ Εἰσαγωγῶν τοῦ Kant στὶς ἀντίστοιχες ἐκδόσεις τῆς Κριτικῆς του (Α' ἐκδ. 1781 καὶ Β' ἐκδ. 1787) καὶ τὸ πρῶτο μέρος τῆς Ὑπερβατικῆς Αἰσθητικῆς μὲ τὴν ἀντιμετώπισι τῶν προβλημάτων τοῦ Χώρου καὶ τοῦ Χρόνου:

Immanuel Kant, Κριτικὴ τοῦ Καθαροῦ Λόγου. Εἰσαγωγή-Μετάφρασι-Σχόλια Ἀναστασίου Γιανναρά. (Ἐκδόσεις Παπαζήση. Φιλοσοφία-Πηγές) Ἀθήνα 1977.

Ἄν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψη α) τοὺς μεθοδολογικοὺς κανόνες, ποὺ καθορίζει ὁ Γιανναράς προλογίζοντας τὴν μετάφρασί του, β) τὶς ἀδογματίστες καὶ νηφάλιες ἀπόψεις του γιὰ τὴν φιλοσοφικὴ ὀρολογία καὶ τὸν ἐμπλουτισμὸ τῶν ἐκφραστικῶν μέσων τῆς νεοελληνικῆς ἀπὸ τὴν μακραίωνη παράδοσι τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ τῶν Ὑπομνηματιστῶν τους, γ) τὴν πολυετῆ κι' ἐνεργὸ μαθητεία του στὴ γερμανικὴ διάνοησι καὶ δ) τὴν ἀνεκτίμητη ἐμπειρία του στὸν ἐξελληνισμὸ προβληματικῶν φιλοσοφικῶν καὶ ποιητικῶν κειμένων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος - διερωτᾶται μὲ θλίψι ἂν καὶ στὴν περίπτωσι αὐτῇ τὸ χάσμα, ποὺ ἀνοίξε ὁ θάνατός του, εἶναι δυνατό νὰ κλείσῃ.

Ἄλλ' ὁ φιλόσοφος, ὁ ἐρευνητής, ὁ ποιητής κι' ὁ κριτικός τῆς λογο-

τεχνίας δὲν ὀλοκληρώνουν τὴ φυσιογνωμία τοῦ Γιανναρά. Σύμφυτες μὲ τὶς ιδιότητες αὐτὲς εἶχε τὴν ἠθικὴ συνέπεια («τὸ τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις ὁμολογεῖν»), τὴν παρρησία καὶ τὸ πάθος τῆς ἐλευθερίας. Τὸ ἀδούλωτο φρόνημα τοῦ στοίχισε τὸν ἐγκλεισμό του σὲ στρατόπεδα συγκεντρώσεως ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῆς ἐχθρικής κατοχῆς τὸ καλοκαίρι τοῦ 1944. Ξενιτεμένος στὴ Γερμανία κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δικτατορίας ἀνέπτυξε πολυσχιδῆ δράση γιὰ τὴν ἐνημέρωση τῶν ξένων καὶ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐδῶ πολιτικῶν κρατουμένων τοῦ καθεστώτος μετέχοντας στὴν πανεπιστημιακὴ ὀργάνωση Deutsch-Griechische Demokratische Gesellschaft. Μὲ συνεργασίες του στὸ περιοδικὸ *Hellenika* ἐστιγμάτισε ὄχι μόνον τὴν ἀνελευθερία (βλ. *Das Verstummen eines Dialogs, Hellenika II* [1971], σελ. 36-38) ἀλλὰ καὶ τὸν «ἀμέριμο Ἀνθρωπισμό» (βλ. *Humanismus ohne Sorgen, Hellenika III* [1969], σελ. 40-41), ποὺ ἀνέχεται τὴν παραβίαση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Πρὸς αὐτὸν ἀντιπαρατάσσει τὴν προσωπικότητα τοῦ Bertrand Russell ὡς ἐνσάρκωση ἑνὸς μαχητικοῦ καὶ κομματικῶς ἀδεσμεύτου ἀνθρωπισμοῦ (βλ. *Hellenika I/II* [1970], σελ. 59-60).

Παρὰ τὴ λιγόχρονη παρουσία του ἀνάμεσα στὸ διδακτικὸ δυναμικὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς χάραξε καθαρὰ τὴ σφραγίδα τοῦ γνήσια πνευματικοῦ ἀνθρώπου: ἀφοσιωμένος στὸ λειτούργημά του, ἀνυπόκριτος, ἀνιδιοτελής, ἀνυποψίαστος μέχρις ἀφελείας καὶ μετριόφρων ἀποστρεφόμενος τὴν οἴηση, τὴν ἠθικὴ εὐκαμψία, τὸν καίροσκοπισμὸ, τὴ δημοκοπία καὶ τὸν βεντεπισμὸ. Οἱ γνώμες του ἦταν κατὰ κανόνα ἐγγύηση ἐπιστημονικῆς βασάνου κι' ἀμεροληψίας.

Γι' αὐτοὺς ὅλους τοὺς λόγους τὸ κενὸ ποὺ ἀφήσε ὁ ἀδόκητος χαμὸς του μένει πληγὴ ἀνεπούλωτη.